

LIBRIS

We know
books

Claudia-Florentina Dobre

FOSTELE DEȚINUTE POLITIC ȘI SECURITATEA

Studiu de caz

 CETATEA
DE SCAUN

Cuprins

Introducere.....	13
1. Stadiul cunoștințelor în domeniu.....	15
2. Surse, metode și concepte	25
2.1. Șapte povești de viață.....	28
2.2. Câteva zeci de dosare: penale, de urmărire informativă, de colaborare	30
2.3. Studiul de caz	36
2.4. Memorie/identitate	37
3. Structura lucrării.....	40
CAPITOLUL 1. „Dușmani ai poporului”: Comunismul inventează noi identități.....	45
1.1. Instaurarea comunismului în România	47
1.2. Instituțiile și legile represiunii.....	50
1.3. Cifrele represiunii	53
1.4. Normalizare și rezistență.....	55
1.5. Colaborarea cu Securitatea.....	59
1.6. Viața celorlalți.....	61
Concluzii.....	63
CAPITOLUL 2. Persecuți politic, luptători anticomuniști, colaboratori ai Securității: Postcomunismul crează noi identități	67
2.1. „Luptător în rezistența anticomunistă”	69
2.3. Reabilitarea foștilor deținuți politici	70
2.2. Colaborator al Securității: definiție și omisiuni.....	71
2.4. „Dosariada” sau instrumentalizarea politică a CNSAS.....	73
Concluzii.....	78
CAPITOLUL 3. Asumarea/neasumarea identităților multiple	81
3.1. Viața ca un roller coaster: Micaela Ghițescu	84
3.1.1. Identitatea din poveste	87
3.1.2. Identitatea din dosare	92
3.1.2.1. „Spioana Ghițescu”	93
3.1.2.2. Informatoarea „Georgescu”	103

În loc de concluzii: identități în antiteză	109
3.2. Sub imperiul fricii: Zina Popa (Tanasiciuc).....	113
3.2.1. Identități asumate.....	115
3.2.2. Privirea celorlalți	116
3.2.2.1. „Narcisa”	117
3.2.2.2. „Informatoare necalificată”	118
În loc de concluzii: Nici spioană, nici informatoare	119
3.3. Odiseea represiei: Silvia Vasiliu (Iașinski).....	121
3.3.1. Rebelă fără cauză	123
3.3.2. Informatoare de nevoie	126
În loc de concluzii: „sub lupa Securității”	128
3.4. Sub sabia lui Damocles: Aurora Ilie (Dumitrescu)	130
3.4.1. Idealuri periculoase	131
3.4.2. Imaginea din dosare	135
În loc de concluzii: Aurora, „fata cea plină de energie și speranță”	137
3.5. „Iubirea de moșie e un zid”: Constanța Georgescu (Moței)	138
3.5.1. De dragul patriei	139
3.5.2. „Dușman al poporului” (cvasi)reabilitat.....	142
În loc de concluzii: Anticomunismul ca mod de viață	145
3.6. Dubla victimizare: Elena Opreș/Ileana Samoilă	146
3.6.1. Familia înainte de toate	148
3.6.1.1. „Are mama o fetiță”	151
3.6.2. Sindromul Stockholm	153
În loc de concluzii: Când victima colaborează cu tortionarul său.....	158
3.7. Ioana Berindei: Despre dușmani numai de bine.....	159
3.7.1. Dragostea de carte-moștenire de familie	161
3.7.2. Fără ură și fără răzbunare.....	163
3.7.3. „Persoană serioasă, cultură variată”	165
În loc de concluzii: O viață în slujba celorlalți	167
Concluzii	171
Abstract.....	179
Bibliografie selectivă:.....	189
Memorii, Jurnale, Interviu	189
Lucrări teoretice.....	190
Lucrări generale și specifice.....	192

Resurse on-line	197
Anexa I-Povești de viață.....	199
Interviu cu Micaela Ghițescu	201
Interviu cu Zina Popa (Tanasiciuc).....	230
Interviu cu Silvia Vasiliu (Iașinschi)	252
Primul interviu cu Aurora Ille (Dumitrescu).....	267
Al doilea interviu cu Aurora Ille (Dumitrescu)	274
Interviu cu Ioana Berindei	282
Interviu cu Constanța Georgescu (Moței)	307
Interviu cu Elena Opriș/Ileana Samoilă.....	317
Anexa II-Fotografii și documente	345
Micaela Alexandra Ghițescu.....	347
Zina Popa (Tanasiciuc).....	352
Silvia Vasiliu (Iașinschi)	355
Aurora Ille (Dumitrescu)	358
Constanța Georgescu (Moței)	361
Ileana Samoilă.....	363
Ioana Berindei.....	367

Introducere

În anul 2003, am început o cercetare privitoare la memoria persecuțiilor politice comuniste din perspectiva fostelor deținute politic în cadrul programului de master în științe sociale al Școlii doctorale francofone de la București, continuată în perioada studiilor doctorale de la Universitatea Laval din Québec (2004-2007), finalizată (temporar) cu o teză de doctorat susținută în iunie 2007 și intitulată, *Nous-mêmes comme les autres. Témoignages des anciennes détenues politiques roumaines*¹.

O astfel de cercetare ridică mai multe probleme de ordin metodologic și etic. Din punct de vedere metodologic, soluția s-a impus de la sine după primele interviuri exploratorii. Am considerat atunci că metoda „povești de viață”, cunoscută în spațiul francofon ca „récit de vie” iar în cel anglofon sub titulatura de „life histories” este cea mai potrivită pentru a aborda un astfel de subiect. Problemele de ordin etic au fost depășite prin semnarea unui acord de participare la cercetare atât de către mine ca cercetător cât și de persoanele intervievate. Acest acord instituia anumite limite atât în ceea ce privește derularea interviurilor cât și publicarea ulterioară a rezultatelor cercetării. Deși nu a fost menționat în mod expres de toți participanții, anonimatul s-a impus de la sine în condițiile în care anumite persoane au refuzat să apară cu numele lor real în teza de doctorat. În literatura de specialitate, acest acord tacit este cunoscut sub titulatura de „pact al anonimatului”, încheiat între cercetător și informatorii săi.

Acest pact a fost respectat în cadrul tezei de doctorat și al publicațiilor ulterioare. În anul 2021, odată cu publicarea traducerii românești a tezei de doctorat, am decis și revelarea numelui real al femeilor intervievate atât din considerente științifice cât și temporale. În volumul, *Martore fără voie. Fostele deținute politic și memoria comunismului în România*², am pus un nume pe chipul fiecărui personaj feminin al cercetării. Am considerat la acel moment că

---

¹ Teza mea de doctorat a fost publică începând cu 1 ianuarie 2008 și poate fi consultată și azi pe site-ul <https://www.collectionscanada.gc.ca//obj/s4/f2/dsk3/QQLA/TC-QQLA-24948.pdf> (accesată recent pe 14 ianuarie 2023).

² Claudia-Florentina Dobre, *Martore fără voie. Fostele deținute politic și memoria comunismului în România*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2021 (în continuare, C.-F. Dobre, *Martore fără voie*).

o „poveste de viață” fără nume e doar o poveste ca multe altele. Importanța lor rezidă tocmai în persoana care își transformă viața în poveste. Și aceasta capătă sens prin raportarea la identitatea celei care povestește. Lucrarea aceasta se bazează tocmai pe această dezvăluire identitară care coroborează poveștile de viață culese de mine cu memoriile și interviurile din presă ale unora dintre participantele la cercetare, precum și cu documentele de arhivă, în speță dosarele penale, de urmărire informativă și de rețea aflate în custodia Consiliului Național de Studiere a Arhivelor Securității (CNSAS).

Pentru cercetarea mea doctorală, nu am avut acces la aceste dosare. În primul rând, a fost dorința expresă a participantelor la cercetare și, fără acordul lor, nu aș fi putut oricum folosi aceste dosare. În al doilea rând, arhiva CNSAS nu avea nici consistența, nici organizarea de astăzi, deși sincopele sunt încă prezente în procesul de consultare al acestor dosare.

Coroborarea a două tipuri diferite de surse, diferite nu doar în termeni de producere a lor, pe cale orală ca produs al unui proiect de cercetare și pe cale administrativă ca rezultat al muncii birocratice, ci mai ales ca subproduse ale unor contexte istorice aflate în opoziție ideologică, are drept scop principal înțelegerea complexității, utilității și limitelor atât a documentelor de arhivă (în speță, cele emise de Securitate) cât și a celor orale („poveștile de viață”) pentru studiul istoriei recente.

Studiul pleacă de la ipoteza conform căreia discursul memorial al fostelor deținute politic din clasa de mijloc interbelică are drept scop construirea, afirmarea și transmiterea unei identități personale și de grup menită a le asigura un anume statut în cadrul „comunității de memorie”³ din care făceau parte. Această identitate are ca element central anticomunismul și consecințele care au decurs din această asumare identitară. Această identificare ține pe de o parte de categoria socială căruia îi aparțineau, iar pe de altă parte, de contextul politic și cultural postcomunist în care anticomunismul devine o doctrină identitară pentru anumite grupuri politice, sociale și culturale.

Totodată, această lucrare își propune să analizeze și discursul organelor de represiune (în principal al Securității) despre aceste femei, un discurs modelat de nevoia permanent resimțită de a crea „dușmanul de clasă”/„dușman al

---

³ Avishai Margalit definea „comunitatea de memorie”, *community of memory*, ca aceea comunitate bazată nu doar pe relațiile dintre membrii care trăiesc încă, ci bazată și pe memoria acelor membri care nu mai trăiesc. Această comunitate este preocupată în egală măsură de membrii vii și de cei morți și pentru care comemorarea celor trecuți în neființă este o activitate susținută, mult mai activă decât în alte tipuri de comunități. Este o comunitate care se creează și există prin memorie. Avishai Margalit, *The Ethics of Memory*, Cambridge, Massachusetts-London, Harvard University Press, 2002, p. 69.

poporului” și de a-l ține sub observație. Foștii deținuți politici reprezentau inamicul prin excelență, „obiective” importante ale activității zilnice a poliției politice. Acest discurs s-a schimbat de-a lungul perioadei comuniste în funcție de nevoile sistemului, de scopurile și interesele acestuia.

1. Stadiul cunoștințelor în domeniu

O astfel de abordare nu se regăsește în istoriografia problematicii memoriei represiunii, a comunismului și a funcționării instituțiilor represive decât parțial și secvențial. Coroborarea celor două tipuri de surse nu a fost folosită cu scopul de a evidenția construirea prin intermediul discursului a unor identități individuale și de grup, ci pentru a reliefa neadevrurile din arhivele Securității, pentru a elabora tipologii de victime și/sau torționari, pentru a schița portrete individuale⁴ sau de grup sau pentru a scrie istoria unui fenomen, personaj istoric sau grup social.

Recent, Cosmin Budeancă și Cornel Jurju au coroborat cele două tipuri de surse punând în evidență „clivajul între cele două perspective”, care poate fi decelat „atât la nivelul conținutului cât și al simbolisticii de exprimare”⁵ în volumul re-editat, *Suferința nu se dă la frați*, care pleacă de la mărturia orală a Lucreției Jurj despre rezistența anticomunistă a grupului Șuşman din Munții Apuseni. Lucrarea integrează documentele din dosarele Securității atât în confirmarea și clarificarea discursului oral cât și în elaborarea istoriei grupului Șuşman și lămurirea unor aspecte neclare din povestea vieții Lucreției Jurj, publicată în 2002⁶.

Imediat după căderea comunismului, la începutul anilor '90, memoriile despre detenția politică, deportări și alte forme de represiune au inundat spațiul public dând o nouă dimensiune cunoașterii comunismului românesc și îndeosebi fenomenului represiunii. Analiza acestora memorii a fost inițiată de Ruxandra Cesereanu, care, în al său volum, *Călătorie spre centrul infernului*⁷,

⁴ Utilizând dosarele CNSAS dar și alte surse, Stejărel Olaru a publicat două volume interesante dar care păcătuiesc prin lipsa unei analize critice a surselor Securității. Stejărel Olaru, *Maria Tănase. Artista, omul, legenda*, București, Corint, 2019; Stejărel Olaru, *Nadia și Securitatea*, București, Epica Publishing, 2021.

⁵ Cornel Jurju, Cosmin Budeancă, *Suferința nu se dă la frați. Mărturia Lucreției Jurj despre rezistența anticomunistă din Munții Apuseni (1948-1958)*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Iași, Polirom, 2022, p. 11.

⁶ Cornel Jurju, Cosmin Budeancă, *Suferința nu se dă la frați. Mărturia Lucreției Jurj despre rezistența anticomunistă din Munții Apuseni (1948-1958)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002.

⁷ Ruxandra Cesereanu, *Călătorie spre centrul Infernului*, București, Fundația Culturală Română, 1998.

revizuit, completat și republicat sub titlul *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste*⁸ a pus bazele cercetării memorialisticii românești, încadrată de autoare la categoria literatură, deoarece, „amintirile despre detenție, chiar dacă au pretenția că reflectă obiectiv realitatea, prin faptul că sunt scrise ulterior detenției intră în sectorul literaturii”⁹. Este vorba de o „literatură de frontieră”¹⁰, „paraliteratură”, „literatură secundă”¹¹ cum a fost ea caracterizată. Ruxandra Cesereanu a indicat și direcțiile de analiză a memorialisticii Gulagului românesc: tipologii de deținuți și de tortionari, limbajul Securității, fenomenologia torturii, „arta” spectacolului, filosofia rezistenței în detenție dar și în afara ei. În lucrarea amintită, Ruxandra Cesereanu se apleacă și asupra literaturii propriu-zise, analizând romanele lui Paul Goma inspirate de realitatea Gulagului, precum și pe cele publicate în perioada „obsedantului deceniu” care „alternează, de fapt, între disidență față de regimul comunist și o indeniabilă impostură”¹².

Analiza memorialisticii de detenție, inițiată de Ruxandra Cesereanu, a fost continuată și coroborată de Iulia Pop cu mărturiile orale în încercarea de a contura o „Geografie a detenției românești”, din perspectiva subiectivă a martorului¹³. Autoarea propune și o tipologie a memoriilor publicate precum confesiunea, autobiografia, jurnalul, scrisoarea. Un capitol separat analizează „memorialistica feminină de detenție”¹⁴ în care memoriile sunt caracterizate fie ca „amintiri elevate” precum cele publicate de Lena Constante, Adriana Georgescu, Ana Maria Marin și Dina Balș. „O altă categorie a mărturisirilor feminine este cea a mărturiilor vii”, care include interviurile orale realizate de cercetători cu Elisabeta Rizea, Lucreția Jurj, Oana Orlea și Maria Cenușă etc.¹⁵.

Maria Hulber în lucrarea intitulată *Memorialistica detențiilor postbelice românești* coroborează memoriile publicate cu documentele din dosarele CNSAS pentru a pune în evidență mistificarea din documentele de arhivă, dar și a scoate în relief dorința de autenticitate a mărturisitorilor¹⁶. Volumul

⁸ Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste*, Iași, Polirom, 2005 (în continuare, Cesereanu, *Gulagul*).

⁹ Cesereanu, *Gulagul*, p. 10.

¹⁰ Ion Manolescu, *Literatura memorialistică. Radu Petrescu, Ion D. Sârbu, N. Steinhardt*, București, Humanitas, 1996, p. 5.

¹¹ Cesereanu, *Gulagul*, p. 11.

¹² Cesereanu, *Gulagul*, p. 306.

¹³ Iulia Pop, *Memorie și suferință. Considerații asupra literaturii memorialistice a universului concentraționar comunist*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2010.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 212-265.

¹⁵ *Ibidem*, p. 213, p. 227.

¹⁶ Maria Hulber, *Memorialistica detențiilor postbelice românești*, Oradea, Editura Ratio et Revelatio, 2015.

propune și o tipologie a personajelor care reies din memorialistică precum supraviețuitorii, resemnații, turnătorii etc., dar și o analiză a strategiilor narrative din discursul memorialistic al scriitorilor. Lucrarea schițează și o „geografie” a închisorilor și pune în evidență aspectele vieții carcerale așa cum reies din memoriile de închisoare.

Memoria represiunii este analizată recent de Monica Ciobanu în cartea sa, *Repression, Resistance and Collaboration in Stalinist Romania 1944-1964: Post-communist Remembering*, care se concentrează asupra câtorva aspecte precum represiunea, rezistența armată anticomunistă, „proiectul” Pitești, Corneliu Coposu și renașterea PNT-c.d. Un capitol este dedicat „experienței femeilor și reprezentările lor asupra represiunii și rezistenței”,¹⁷ punând în evidență influența rolurilor de gen asupra memoriei represiunii din perspectivă feminină, precum și integrarea discursului lor în tabloul general al represiunii, cercetătoarea americană afirmând că, „reprezentările publice au depozitat deținutele politic de acțiunea politică”¹⁸.

Femeile ca o categorie de sine stătătoare nu au făcut decât rareori subiectul cercetărilor privitoare la epoca comunistă¹⁹. Egalitatea de gen, modelele feminine, regimul matrimonial, identitatea politică și viața cotidiană a femeilor din perspectiva unor martore sunt discutate în volumul colectiv, *Statutul femeii în România comunistă*²⁰. Viața cotidiană a unor femei obișnuite care au trăit în România comunistă este analizată de Jill Massino în cartea sa *Ambiguous Transitions. Gender, the State, and Everyday Life in Socialist and Postsocialist Romania*²¹, care și-a propus și a și reușit să elaboreze un „portret complex al

¹⁷ Monica Ciobanu, *Repression, Resistance and Collaboration in Stalinist Romania 1944-1964: Post-communist Remembering*, New York, Routledge, 2020.

¹⁸ *Ibidem*, p. 157.

¹⁹ Menționez aici volumele editate de Cristina Olteanu (ed.), *Femeile în România comunistă. Studii de istorie socială*, București, Editura Politeia, SNSPA, 2003; Ghizela Cosma, Virgil Țărău (coord.), *Condiția femeii în România în secolul XX. Studii de caz*, Cluj, Editura Presa Universitară Clujeană, 2002; precum și articolele publicate de Victor Clonaru, „Femeia în rezistența anticomunistă”, în *Analele Sighet*, vol. 1, București, Fundația Academia Civică, 1995, p. 340-342; Andreea Dobreș, „Mărturii despre drama femeii române în perioada 1950-1964”, în *Anuarul de istorie orală*, vol. 4, Cluj, Editura Presei Universitare Clujene, 2003, pp. 215-231; Valentin Orga, „The women’s attitudes during the anticommunist resistance movement”, în *Anuarul de Istorie Orală*, vol. 3, Cluj, Editura Presei Universitare Clujene, 2002, pp. 266-284; Theodora-Eliza Văcărescu, “Women and/in the communist political prisons: the first and the second circle of suffering, Romania, 1947-1965”, în *Romanian Journal of Society and Politics*, vol. 3, nr. 1, 2003, pp. 7-45.

²⁰ Alina Hurubean (coord.), *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice și viață privată*, Iași, Editura Institutul European, 2015.

²¹ Jill Massino, *Ambiguous Transitions. Gender, the State, and Everyday Life in Socialist and Postsocialist Romania*, New York-Oxford, Berghahn Books, 2019.

vieții femeilor în socialism”²². Despre viața cotidiană a femeilor în perioada comunistă din perspectivă socială și personală am scris în lucrarea *Eroine neștiute*, în care precizăm că: „Femeile, modelatoarele vieții cotidiene în comunism, au reprezentat atât motorul schimbării cât și punctul fix al păstrării tradițiilor”²³.

O primă încercare de analiză a memoriilor feminine de detenție i se datorează de asemenea lui Jill Massino, care, aplecându-se asupra mărturiilor Lenei Constante, ale lui Annie Samuelli, Nicole Valéry Grossu și Elisabetei Rizea, trage concluzia că supraviețuirea acestora se datorează credinței, sensului de comunitate în suferință și luptei pentru păstrarea identității. Cercetătoarea americană subliniază însă că „mărturisirea nu rimează cu catharsis-ul” iar rolul acestor memorii ar fi acela de a lupta împotriva tăcerii²⁴. Opinie contrazisă însă de Liana Cozea în capitolul dedicat mărturiilor Oanei Orlea și Lenei Constante, intitulat, „O terapie prin cuvinte”, din cartea sa *Confesiuni ale eului feminin*. În opinia Liane Cozea, „Rememorarea are, neîndoielnic, o tentă catartică”²⁵.

Pe baza memorialisticii, Grațian Cormoș a schițat un tablou al prezenței feminine în Gulagul românesc, expus în cartea sa apărută în 2007, *Femei în infernul concentraționar din România*²⁶. Autorul stabilește două categorii de femei care au căzut victime represiunii comuniste: cele care au luptat împotriva sistemului precum cele din rezistența anticomunistă, legionarele și cele din exil și femeile a căror existență era problematică pentru regim precum soțiile, mamele și fiicele foștilor demnitari, călugărițele catolice sau reprezentantele cultelor protestante. Folosind memoriile și interviurile publicate până la aceea dată, acesta a elaborat un „eseu comportamental” prin care și-a propus și a și reușit să surprindă „gradat, pe capitole, întregul proces al represiunii și detenției politice a femeilor în perioada comunistă”²⁷.

²² *Ibidem*, p. 19.

²³ Claudia-Florentina Dobre (ed.), *Eroine neștiute. Viața cotidiană a femeilor în perioada comunistă în Polonia, România și RDG. Studii de caz*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2020 (în continuare, C.-F. Dobre, *Eroine neștiute*), p. 262.

²⁴ Jill Massino, “Humanizing Imprisonment: Religion, Community and Gender Identity in the Narratives of Women Prisoners in Communist Romania”, în Ghizela Cosma, Virgiliu Tarău (ed.), *Condiția femeii în România secolului XX. Studii de caz*, Cluj, Presa Universitară Clujeană, 2002, pp. 179-198.

²⁵ Liana Cozea, *Confesiuni ale eului feminin*, Pitești, Editura Paralela 45, 2005, p. 79.

²⁶ Grațian Cormoș, *Femei în infernul concentraționar din România (1945-1989)*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2007.

²⁷ *Ibidem*, p. 7.

Memorialistica feminină a fost analizată și de Mihaela Ursa, care în articolul său publicat în volumul 15 al *Caietelor Echinox*, apărut în 2008, pune față în față memoriile scrise de fostele deținute politic și mărturiile orale culese de către cercetători pentru a arăta că, „oricât de tăcut și invizibil cel care înregistrează poate încerca să fie, există un sens mai înalt al dorinței de a împărtăși istoria comunității în înregistrările de istorie orală decât în amintirile scrise”²⁸. Cercetătoarea clujeană constata și diferențe de gen între bărbații și femeile care au depus mărturie: „... cele mai multe mărturii feminine au o motivație diferită de cele ale bărbaților: suferința din închisoare, ..., este explicată de cele mai multe victime ca o trăire creștină și nu ca opoziție politică sau rezistență ideologică”²⁹.

Andrada Fătu-Tutoveanu analizează la rândul său relația dintre evenimentele istorice și subiectivitatea feminină așa cum reiese din jurnalele scrise de patru femei: Annie Bentoiu, Alice Voinescu, Nina Cassian și Constanța Buzea³⁰. Fără a se concentra asupra memorialisticii de detenție, autoarea clujeană punctează importanța jurnalelor scrise de femei în construirea propriilor reprezentări despre sine și lume, precum și rolul lor catartic și în interpretarea trecutului.

Nici volumul recent al Simonei Mitroiu³¹ nu se concentrează asupra memorialisticii de detenție, ci asupra scrierilor autobiografice și a memoriei feminine privitoare la perioada comunistă. Constituind o parte importantă a memorialisticii, mărturiile despre represiune sunt totuși puse în discuție, autoarea prezentând anumite aspecte în aceeași manieră în care apar în lucrarea mea, *Ni victime, ni héroïne: les anciennes détenues politiques et les mémoires du communisme en Roumanie*³², precum și în teza mea de doctorat³³ și în publicațiile ulterioare³⁴.

²⁸ Mihaela Ursa, „Women Imprisoned History and (Her)story”, în *Caietele Echinox*, vol. 15, *Mémoires de prison/Prison Memoirs*, Cluj, Universitatea Babeș-Bolyai/Centrul de Cercetare a Imaginarului, 2008, p. 79.

²⁹ *Ibidem*, p. 90.

³⁰ Andrada Fătu-Tutoveanu, *Personal Narratives of Romanian Women during the Cold War (1945-1989)*, Leviston, New-York, Edwin Mellen Press, 2015.

³¹ Simona Mitroiu, *Women's Life Writing in Post-communist Romania. Reclaiming Privacy and Agency*, Boston, De Gruyter, 2023.

³² Claudia-Florentina Dobre, *Ni victime, ni héroïne: les anciennes détenues politiques et les mémoires du communisme en Roumanie*, București, Editura Electra, 2019, pp. 165-173.

³³ <https://www.collectionscanada.gc.ca/obj/s4/f2/dsk3/QQLA/TC-QQLA-24948.pdf> (accesată recent pe 14 ianuarie 2023).

³⁴ Claudia-Florentina Dobre, „Ni héros, ni victimes. La mise en patrimoine de la répression et les anciens persécutés politiques roumains”, în Vincent Auzas, Bogumil Jewsiewicki (ed.), *Traumatisme collectif pour patrimoine. Regards sur un mouvement transnational*, Québec, Presses de l'Université Laval, 2008, pp. 331-350; Claudia-Florentina Dobre, „Women Remembering Communism in Romania: Former Political

În cărțile mele, *Ni victime, ni heroine și Martore fără voie*, pun în evidență importanța cadrelor sociale ale memoriei și a contextului postcomunist în rememorarea experienței comuniste a fostelor deținute politic. Lucrările subliniază totodată rolul memoriei istorice în modelarea identității sociale a foștilor deținuți politici, precum și a ortodoxiei în instituirea unei etici a iertării atât în societate cât și printre foștii persecutați politic. „Încrucișarea poveștilor de viață ale fostelor deținute participante la cercetare scoate în evidență existența unor teme recurente specifice discursului femeilor aparținând clasei de mijloc interbelice. Cele legate de familie, ale cărei valori sunt admirate și promovate, precum educația continuă, adaptarea la mediu, iubirea de patrie, de dreptate și adevăr, emanciparea de gen și cultivarea talentelor personale, dar și armonia dintre membrii săi și sprijinul reciproc. Solidaritatea de clasă este și ea prezentată mai ales ca mijloc de rezistență în fața opresiunii din închisori și lagăre de muncă. ... Dacă foștii deținuți vorbesc în nume propriu și se promovează pe sine, fostele deținute intervievate de mine își asumă o misiune milenară, aceea de a transmite valorile mediului de apartenență, ale comunității și familiei, precum și valorile universale ale drepturilor omului de inspirație creștină”³⁵.

Autorii menționați deja propun o abordare generală a memoriei persecuțiilor politice din perspectivă feminină, în timp ce Cosmin Budeancă sau Ioana Zoia Sandu se concentrează asupra unor categorii specifice de femei. Cosmin Budeancă a dedicat un articol Lucreției Jurj, în care sublinia că: „deși rezistența armată anticomunistă din munți a fost reprezentată în special de bărbați, femeile, atâtea câte au fost, au avut o contribuție de care trebuie să se țină seamă în reconstituirea istorică a perioadei...”³⁶. Ioana Zoia Sandu s-a aplecat la rândul său asupra experienței femeilor care au născut în închisoare punând în evidență trauma pe care au trăit-o nu doar ele, ci și copiii lor³⁷.

Relația dintre gen și rezistența anticomunistă a fost analizată și de Cristina Petrescu în articolul ei, „A genderless protest. Women confronting Romanian

---

Detainees Perspectives”, în Kristina Popova, Nurie Muratova (ed.), *Women and Minorities Archives: Subjects of Archiving*, vol. 3, Blagoevgrad, Editura Universității Neofit Rilski, 2011, pp. 42-58.

³⁵ C.-F. Dobre, *Martore fără voie*, pp. 254-255.

³⁶ Cosmin Budeancă, „Aspecte privind implicarea femeilor în rezistența armată anticomunistă din munții României. Cazul Lucreției Jurj (Grupul Șușman), în Ghizela Cosma, Virgiliu Țărău (ed.), *Condiția femeii în România secolului XX. Studii de caz*, Cluj, Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 176.

³⁷ Ioana-Zoia Sandu (Ursu), „Memories of motherhood imprisoned in the Romanian Gulag”, în Cosmin Budeancă, Dalia Bathory (ed.), *Histories (Un)Spoken. Strategies of Survival and Social-Professional Integration in Political Prisoners's Families in Communist Central and Eastern Europe in the '50s and '60s*, Zurich, Lit Verlag, 2017, pp. 245-261.

communism". Cercetătoarea afirmă că femeile care au participat în rezistența din munți au avut un rol de subordonare față de bărbați. În ceea ce privește cele trei cazuri de intelectuale analizate în articol, care s-au opus de o manieră sau alta comunismului, Doina Cornea, Herta Müller și Ana Blandiana, rezistența lor a fost posibilă datorită poziției lor sociale și nu a avut o conotație de gen³⁸.

Despre relația dintre femei și Securitate văzută din perspectivă postcomunistă a scris Lavinia Stan în al său articol, „Women as anti-communist dissidents and secret police collaborators” în care analizează cazul Mona Muscă. Cercetătoarea pune în evidență „execuția politică” suferită de aceasta și vehemența cu care a fost atacată în contrast cu atitudinea tolerantă față de colaboratorii bărbați ai Securității, intelectuali precum Alexandru Paleologu, Sorin Antohi etc., care au fost lăudați pentru asumarea publică a acestei colaborări³⁹.

Colaborarea foștilor deținuți politici cu Securitatea nu s-a bucurat totuși de analize pertinente. Gabriel Andreescu în lucrarea sa, *Cărturari, opozanți și documente. Manipularea Arhivei Securității*⁴⁰, pornind de la dosarele lui Adrian Marino, Constantin Noica, Nicolae Balotă, Alexandru Paleologu, Mihnea Berindei, Mihai Botez și Nicolae Breban, a făcut câteva observații utile arătând că mizele politice, ideologice și culturale au dus la utilizarea necritică a documentelor elaborate de Securitate pentru a distruge reputații și incrimina persoane⁴¹.

Despre Securitate s-a scris destul și uneori pertinent. Mai multe articole, publicate în *Caietele CNSAS*⁴², și câteva monografii au încercat să descâlcească atât stufoasa organizare a aparatului de represiune cât și funcționarea sa cotidiană. Marius Oprea a fost cel care a deschis calea cercetării și analizei

³⁸ Cristina Petrescu, „A genderless protest. Women confronting Romanian communism”, în *Analele Universității din București. Științe Politice*, an. XVI, nr. 2, 2014, pp. 98-99.

³⁹ Lavinia Stan, „Women as anti-communist dissidents and secret police collaborators”, în *Genre and the (Post-)Communist Woman. Analyzing Transformations of the Central and Eastern European Female Ideal*, Florentina C. Andreescu, Michael Shapiro (ed.), Routledge, 2014, pp. 80-82.

⁴⁰ Gabriel Andreescu, *Cărturari, opozanți și documente. Manipularea Arhivei Securității*, Iași, Polirom, 2013 (în continuare, G. Andreescu, *Cărturari*).

⁴¹ G. Andreescu, *Cărturari*, p. 279.

⁴² Liviu Pleșa, „Proceduri și criterii de încadrare a personalului Securității în timpul regimului Ceaușescu”, în *Caietele CNSAS*, anul V, nr. 1-2 (9-10)/2012, pp. 191-214; Nicolae Ioniță, „Politica de cadre în Securitate (1956-1968). Evaluarea cadrelor I”, în *Caietele CNSAS*, anul X, nr. 1 (19)/2017, pp. 55-108; Elis Neagoe-Pleșa, „1968-anul reformării agenturii Securității”, în *Caietele CNSAS*, anul I, nr. 1/2008, pp. 9-22; Liviu Țăranu, „Încălcarea secretului corespondenței în anii 80. Studiu asupra organizării și funcționării Unității Speciale ‘S’”, în *Caietele CNSAS*, anul V, nr. 1-2 (9-10)/2012, pp. 217-230.

activității Securității cu a sa lucrare, *Banalitatea răului*⁴³. Cercetările sale au fost continuate de cercetătorii afiliați CNSAS care au publicat atât documente din arhivă cât și analize punctuale ale activităților și structurii de cadre a serviciului secret comunist. Lucrarea, *Securitatea. Structuri-cadre. Obiective și metode*, apărută în două volume în 2006, oferă o primă imagine de ansamblu asupra instituției represive⁴⁴. Aceasta este continuată și dezvoltată de o altă monografie apărută în 2016, *Securitatea, 1948-1989*, volum datorat lui Florian Banu și Liviu Țăranu, care descrie pe baza surselor structura organizatorică a instituției represive, „atribuțiile unităților, șefii care le-au condus, principalele rațiuni care au stat la baza reorganizărilor”⁴⁵. Alte lucrări se apleacă asupra unor aspecte concrete ale funcționării și activităților Securității, precum raporturile dintre cadrele sale și puterea politică⁴⁶, asupra trupelor de Securitate⁴⁷ sau ale represiunii îndreptate împotriva celor din rezistența armată anticomunistă⁴⁸.

Unele analize păcătuiesc însă printr-un program asumat de manipulare⁴⁹. În România și în literatura de specialitate publicată, Securitatea a fost privită de cele mai multe ori fie ca o instituție patriotică⁵⁰, fie ca una represivă, cele două tabere disputându-și monopolul asupra adevărului. Condamnarea Securității a ținut de o tactică a elitelor postcomuniste de a oferi un țap ispășitor pentru relele comunismului. Daniel Barbu afirma că Nicolae Ceaușescu a lansat ideea privitoare la omniprezența și omnipotența Securității, în 1968, indicând serviciul secret ca singurul responsabil de represiune și acuzându-l că a lucrat împotriva intereselor partidului comunist⁵¹. Cristina Petrescu scria chiar că discursul anti-totalitar postcomunist derivă din poziția lui Ceaușescu care a

⁴³ Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente. 1948-1989*, Iași, Polirom, 2002. Tot Marius Oprea a publicat o altă monografie, bazată însă pe aceleași documente, sub titlul, *Bastionul cruzimii. O istorie a Securității (1948-1964)*, Iași, Polirom, 2008.

⁴⁴ Florica Dobre (coord.), *Securitatea. Structuri-cadre. Obiective și metode*, vol. 1, 1948-1967 și vol. 2, 1968-1989, București, Editura Enciclopedică, 2006.

⁴⁵ Florian Banu, Liviu Pleșa, *Securitatea 1948-1989. Volumul 1*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2016, p. 10.

⁴⁶ Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan, Mirela Matiu (ed.), „Partiturile” Securității. *Directive, ordine, instrucțiuni, 1947-1987*, București, Nemira, 2007.

⁴⁷ Florica Dobre, Florian Banu, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Țăranu, *Trupele de Securitate. 1949-1989*, București, Nemira, 2004.

⁴⁸ CNSAS, *Bande, bandiți și eroi. Grupurile de rezistență și Securitatea (1948-1968)*, București, Editura Enciclopedică, 2003.

⁴⁹ Cristian Troncotă, *Duplicării. O istorie a serviciilor de informații și securitate ale regimului comunist din România, 1965-1989*, București, Editura Elion, 2003; Cristian Troncotă, *Torționarii. Istoria instituției securității regimului comunist din România, 1948-1964*, București, Editura Elion, 2006.

⁵⁰ Un sondaj de opinie din iulie 2006 înregistra aprecierea românilor față de eficiența acestei instituții. Nu am mai putut verifica informațiile date de acest sondaj deoarece nu l-am mai regăsit în 2022.

⁵¹ Daniel Barbu, *Politica pentru barbari*, București, Editura Nemira, 2005, pp. 142-143.

pus pe umerii Securității toate crimele săvârșite de regimul comunist la începuturile sale⁵².

Aplecându-se asupra reprezentărilor publice și individuale despre Securitate atât în perioada comunistă cât și în cea postcomunistă⁵³, analizând atât amintirile victimelor acestei instituții, cât și a celor care au „servit-o”, cercetătoarea afirmă că memoria privitoare la poliția secretă comunistă se caracterizează printr-o anume ambiguitate, ce pune în evidență faptul că mulți dintre cei care s-au prezentat pe sine anticomuniști după căderea comunismului au colaborat cu Securitatea. Totodată, Cristina Petrescu atrage atenția că o delimitare clară între victime și torționari este greu de definit atâta timp cât rememorarea comunismului se face de pe poziții de moralitate⁵⁴.

De pe poziții de moralitate, mai mult sau mai puțin asumate, și-au publicat dosarele aflate în arhiva CNSAS scriitori și publiciști precum, Gabriel Liiceanu, în *Dragul meu turnător*⁵⁵, Dorin Tudoran, în *Eu, fiul lor*⁵⁶, Bujor Nedelcovici, în *Un tigru de hârtie. Eu, Nica și Securitatea*⁵⁷, sau Nicolai Constantin Munteanu în volumul, *Ultimii șapte ani de acasă*⁵⁸. Abordărilor subiective asumate de autori în aceste volume li se opune impresionantul volum de documente din arhiva Securității referitoare la Anton Golopenția editat de fiica sa, Sanda Golopenția. Aceasta a publicat atât declarațiile acestuia din timpul anchetei prin care Anton Golopenția își asuma identitatea de „dușman al poporului”, cerând totodată iertare și îndrumare pentru a se integra noii societăți, cât și o anexă cu diverse scrisori, documente din timpul procesului Pătrășcanu și din arhiva familiei etc.⁵⁹

Dosarele acestea, „fabricate” de Securitate și aflate acum în custodia CNSAS, au fost studiate intens în căutarea adevărului, analizate din perspectiva

⁵² Cristina Petrescu, „The Totalitarian Origins of an Anti-totalitarian narrative. Past and Present Accounts on Communism in Romania”, în *Arhivele totalitarismului*, an XXVI, nr. 104-105, 3-4/2019, p. 253.

⁵³ Cristina Petrescu, „The Afterlife of the Securitate : On Moral Correctness in Postcommunist Romania”, în Maria Todorova, Augusta Dimou, Stefan Troebst (ed.), *Remembering Communism. Private and Public Recollections of Lived Experience in Southeast Europe*, New York-Budapest, CEU Press, 2014 (în continuare, C. Petrescu, *The Afterlife of Securitate*), pp. 385-415.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 388.

⁵⁵ Gabriel Liiceanu, *Dragul meu turnător*, București, Humanitas, 2013.

⁵⁶ Dorin Tudoran, *Eu, fiul lor. Dosar de Securitate*, Iași, Polirom, 2010.

⁵⁷ Bujor Nedelcovici, „Un tigru de hârtie. Eu, Nica și securitatea”, în *Opere complete*, București, Editura Allfa, 2008, vol. 7, pp. 9-356.

⁵⁸ Nicolai Constantin Munteanu, *Ultimii șapte ani de acasă. Un ziarist în dosarele Securității*, București, Curtea Veche, 2007.

⁵⁹ Anton Golopenția, *Ultima carte. Text integral al declarațiilor în anchetă ale lui Anton Golopenția aflate în Arhivele SRI*, volum editat de prof. dr. Sanda Golopenția, București, Editura Enciclopedică, 2001.

adevăr/minciună, realitate/ficțiune fiind folosite îndeosebi ca surse de către istorici și jurnaliști fără a fi puse sub semnul întrebării în cele mai multe cazuri. Câteva excepții întăresc această afirmație. În primul rând, lucrarea Cristinei Vătulescu, *Police Aesthetics: Literature, Film and the Secret Police in Soviet Times*⁶⁰, care analizează dosarele produse de Securitate nu ca documente istorice, ci ca mijloace de estetizare a secretului⁶¹, ca narațiuni ce aveau drept scop, în funcție de context, să producă o biografie coerentă a persoanei urmărite sau, în perioada post-stalinistă, să construiască „creativ” povești⁶². Lucrarea discută și alte aspecte privitoare la colaborarea artiștilor cu serviciile secrete comuniste dar și relația dintre cercetător și arhivele produse de Securitate.

Despre relația dintre cercetător cu propriul său dosar dar și cu alte dosare cercetate a scris și Smaranda Vultur în articolul său, „Daily Life and Surveillance in the 1970s and 1980s”⁶³. Cercetătoarea bănățeană observa că limbajul folosit de agenții Securității a fost un instrument de creare și totodată de distorsionare a realității.

Rolul jucat de aceste dosare în descoperirea trecutului ascuns sau interzis urmașilor celor persecutați este discutat de Ioana Luca în articolul său, „Secret Police Files, Tangled Life Narratives: 1.5 Generation of Communist Surveillance”, care analizează influența acestor dosare în realizarea unei „arheologii a sinelui”, în scrierea propriei povești de viață și în asumarea trecutului familial⁶⁴.

Katherine Verdery, pe de altă parte, privește dosarele Securității ca surse etnografice pe care le analizează în cartea sa, *Secrets and Truths. Ethnography in the Archive of Romania's Secret Police*⁶⁵. Cercetătoarea americană „încearcă să vadă în ofițerii poliției politice un fel de etnografi, care folosesc anumite tehnici pentru a înțelege `disimulările` celor pe care îi investighează, și care au anumite pre concepții, precum și tipul de cunoaștere pe care ei încearcă să o creeze”⁶⁶.

⁶⁰ Cristina Vătulescu, *Police Aesthetics: Literature, Film and the Secret Police in Soviet Times*, Standford, Standford University Press, 2010.

⁶¹ *Ibidem*, pp. 21-22.

⁶² *Ibidem*, pp. 11-54.

⁶³ Smaranda Vultur, „Daily Life and Surveillance in the 1970s and 1980s”, în Maria Todorova, Augusta Dimou, Stefan Troebst (ed.), *Remembering Communism. Private and Public Recollections of Lived Experience in Southeast Europe*, New York-Budapest, CEU Press, 2014, pp. 417-436.

⁶⁴ Ioana Luca, „Secret Police Files, Tangled Life Narratives: 1.5 Generation of Communist Surveillance”, în *Biography*, vol. 38, nr. 3, Summer 2015, p. 369.

⁶⁵ Katherine Verdery, *Secrets and Truths. Ethnography in the Archive of Romania's Secret Police*, New York-Budapest, CEU Press, 2014 (în continuare, Verdery, *Secrets and Truths*).

⁶⁶ Traducerea îmi aparține. Verdery, *Secrets and Truths*, pp. 7-8.

Din perspectiva mea, ofițerii nu sunt atât „etnografi”, cât mai ales „inventatori” de „identități multiple”, un fel de „scribi malefici”, care compun și descompun vieți în funcție de interesul de moment al conducerii partidului comunist și al Securității. Prin urmare, arhiva produsă de ei joacă un rol nu atât în producerea cunoașterii cât mai ales în crearea (distorsionată) socială a realității (comuniste și postcomuniste).

2. Surse, metode și concepte

În această lucrare, documentele emise de Securitate vor fi analizate nu ca surse ale adevărului, ci ca instrumente de crearea a realității comuniste și postcomuniste. Acestea li se vor adăuga interviurile luate de mine în perioada 2003/2004 și 2005/2006 în cadrul cercetării doctorale menționate mai sus și care se prezintă sub forma „povestea vieții”, precum și informații din fișele matricole penale publicate pe site-ul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER) sau din articolele și memoriile publicate de fostele deținute politic în perioada postcomunistă.

„Poveștile de viață” (*récits de vie*) au fost culese și interpretate după metodologia magistral definită și exemplificată de Daniel Bertaux⁶⁷. Sociologul francez considera „poveștile de viață” ca fiind produsul unui tip specific de interviu, interviul narativ, în cadrul căruia persoana interviuată își povestește experiența trăită⁶⁸ într-o relație de dialog, de interacțiune între informator și cercetător. Această metodă pleacă de la premisa că există nu unul, ci doi autori ai povestirii: naratorul și cercetătorul, „care îl ascultă, îl acompaniază în poveste, îl încurajează și susține”⁶⁹. Astfel, povestea vieții nu este doar o sursă de informații, ci reprezintă o reconstituire a experienței trăite prin intermediul discursului, fiind un act de comunicare, un tip de interacțiune socială care participă la construirea unui „obiect” de cercetare⁷⁰.

„Povestea vieții” reprezintă astfel o rememorare a experiențelor trăite din perspectiva prezentului, organizarea acestora într-un discurs retrospectiv, diacronic, și, în cele mai multe cazuri, coerent. Acest discurs are menirea de a

⁶⁷ O descriere detaliată a metodei se poate găsi în C.-F. Dobre, *Martore fără voie*, pp. 51-73.

⁶⁸ Daniel Bertaux, *Les récits de vie*, Paris, Nathan, 1997 (citarea se face din ediția a 4-a a lucrării republicată la Armand Colin în 2016), p. 11.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 39.

⁷⁰ Philippe Lejeune, *Je est un autre. L'autobiographie de la littérature aux médias*, Paris, Seuil, 1980, p. 278.